

TANULMÁNYOK

Elévülés a személyiségi jogok rendszerében, az új Ptk.-ra tekintettel

CSEHI ZOLTÁN*

1. Bevezetés

Az internetkorszak tömegkommunikációjában a személyiség magánjogi védelme újabb, talán soha nem látott kihívások előtt áll. Napjainkban megkérdőjeleződik, hogy az alapvetően vagyoni jogi érdekek védelmét szolgáló magánjog képes-e a saját eszközrendszerével védeni a személyiséget, és ez a kihívás felerősödik az alkotmányos alapjogok, sőt az emberi jogok vagy az európai Alapjogi Chartába foglalt szabadságok és jogok ereje mellett. Ennek a kérdésnek csak egyetlen apró aspektusát vizsgáljuk: a személyiségi jogsértések kapcsán a vagyoni jogi forgalomban kialakult elévülés alkalmazási problémáit. Az elévülés legitimációját és funkcióit Európa számos országában ártértékelték, és korunk időfelfogásához igazították. Az alapkérdés az, hogy az elévülés szabályai mennyiben alkalmazandók a személyiséget sértő magánjogi tényállásoknál. A vizsgálódás fő tárgya az új Polgári Törvénykönyv szabályozása és az általa teremtett új értelmezési lehetőségek, amelynek röviden áttekintjük történetét is.

2. Az elévülés fogalma

Az elévülés nem más, mint a kötelezettség teljesítésével szemben felhozható peremptórius kifogás, amely a követelés bírói kikényszerítését megszünteti.¹ Szladits Károlyt idézve:

„Az *elévülés* abban különbözik a záros határidőtől, hogy nem szünteti meg magát a jogot, hanem csak a jogból eredő igény bírói érvényesítését zárja ki; helyesebben: *igényszüntető kifogást alapít* a kötelezett javára. Elévülés alá esnek egyfelől a *kötelmi követelések*, másfelől a dologi jogok és a szemé-

* Tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar. E-mail: csehi.zoltan@jak.ppke.hu

¹ RUDOLF Lóránt: *Az elévülés*. Budapest, KJK, 1961; RUDOLF Lóránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban*. Budapest, KJK, 1965; BÍRÓ György: Az elévülés intézménye. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, XXVI/2. 541–557; BÍRÓ György: A kötetmi jog alapintézményei. Az elévülés. In: PUSZTAHELYI Réka (szerk.): *A magánjogi kodifikáció eredményei: Miskolci konferenciák 2006–2007*. Miskolc, NAMF, 2008. 241–255; BÍRÓ György: Az elévülés szabályai az új Ptk.-ban. In: CSÁK Csilla – OLAJOS István (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, NAMF, 2007. 50–60.

lyi vagy eszmei javakon való jogok megsértéséből eredő (ún. egyszemélyes alapú) *igények*. Az elévülés ehhez képest általános jogi jelenség; mégis túlnyomó jelentősége a kötelmi jogban van, s ezért annak során tárgyaljuk.²

Napjaink elévülési fogalmának modern megfogalmazója, Lábady Tamás szerint:

„Az *elévülés* a követelést *igénycsökkentté* teszi. Az elévült követelés *csonka alanyi jogi jellegét* el kell ismerni, figyelemmel arra, hogy *közvetett szankciók* az elévült követelés tekintetében fennállnak.”³
 „Az *elévülés* abban különbözik a záros (praeclusiv) határidőtől, hogy az *nem szünteti meg magát az alanyi jogot, hanem csak igényszüntető kifogást alapít a kötelezett javára*. Azt is mondjuk, hogy az *elévülés az alanyi jogot »legyengíti«, csonkává teszi*. A magánjogi dogmatikában használt közkeletű definícióval szemben az az álláspont látszik helyesebbnek, hogy az *elévülés nem igény nélküli alanyi jogi helyzet, mert az elévülés a jog bírói úton való érvényesítését nem zárja ki, csak korlátozza.*”⁴

Villányi László 1941-es összefoglalásában az elévülést peremptórius magánjogi kifogásnak nevezte.⁵ Az adós bizonyos idő múltán mentesül kötelezettségének teljesítése alól. Valójában semmi másra nincs szükség, csak a törvényben meghatározott időnek kell eltelnie – az idő múlása szolgáltatja az adósnak ezt a védekezési jogot. Fontos, hogy az idő múlása mellett az adósnak ki kell fejeznie a teljesítés megtagadására vonatkozó akaratát, azaz a kötelezettség teljesítésének megtagadását: azt a bíró hivatalból nem alkalmazhatja.

Az elévülés tárgya az igény, a jog érvényesítésének a kifejezett jogügyleti vagy perbeli cselekménye, az adóssal szembeni fellépés a követelés kikényszerítésére. Az igény az alanyi jog gyakorlásának, érvényre juttatásának a szándéka, annak az aktív eleme, és nem eljárás cselekmény. Az elévülésnek tehát három feltétele van: 1) a jogosult fellépjen a kötelezettel szemben a követelés teljesítése érdekében; 2) elteljen az elévülésre vonatkozó idő; 3) a kötelezett (adós) a jogosulti fellépésre jelentse be az elévülési kifogását, és ne teljesítsen. Az elévülés ezen jogi értelmezése lényegében a BGB kodifikációjára nyúlik vissza. Bernhard Windscheid eredeti felfogása szerint az elévülés megszünteti a követelést, amely felfogáson később maga Windscheid is változtatott, Friedrich C. von Savigny pedig az elévülés gyengébb hatása mellett foglalt állást, amely nem szünteti meg magát az alanyi jogot.⁶ Windscheid különbséget tett igény és kereset között, és a keresetelévülést az igényelévüléshez hasonlította, de azt nem fejtette ki, hogy az elévülés pusztán az idő múlásával beáll-e, vagy csak az adós ellentmondása révén.

A BGB előkészítése során alakult ki az a nézet, hogy csak az elévült követelés mint az adós ellentmondása kapjon jogi hatályt, azaz az idő múlása önmagában nem oltja ki az igényt. Az elévülés révén maga a követelés fennmarad, és csak az ellentmondás révén gyengül *naturalis*

² SZLADITS Károly: *A magyar magánjog. – I. kötet*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalta, 1941. A magánjogi tényállások alatt az idő jogi tény voltához l. 380.

³ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1997. 281.

⁴ Uo., 316.

⁵ VILLÁNYI László: *A magyar magánjog rövid tankönyve*. Budapest, Grill, 1941. 280.

⁶ GÖTZ SCHULZE: *Die Natutalobligation*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2008. 148–149.

*obligatió*vá.⁷ Azaz az elévülés nem szünteti meg magát a követelést, csak a teljesítési kötelezettség megtagadásának ellenjogát biztosítja az adós részére. A megtagadás jogügyleti akaratot és annak megfelelő kifejezését is megkívánja, az adós továbbra is kötelezett marad, de vele szemben kikényszerítés az ellentmondása miatt nem eszközölhető, viszont beszámításra, visszatartásra feljogosítja a jogosultat.⁸ A német gyakorlatban az első felszólításra szóló kezesség esetében a kezes a főkövetelés elévülésére csak a visszakövetelési perben hivatkozhat, feltéve, hogy jogfenn tartással fizetett a jogosultnak. Ha az adós jogfenn tartás nélkül vagy az elévülés tudata nélkül teljesít, akkor már nem illeti meg a visszakövetelés joga. A jogosult lemondhat arról az elévülés előtt és annak beálltát követően egyaránt. A *naturalis obligatio* az adós elévülési ellentmondása folytán keletkezik, tehát azt közölni kell a jogosulttal, és a nyilatkozatnak a jogosulttal szemben hatályosulnia kell.⁹

3. Személyiségi jogok elévülése

3.1. Bevezetés

A személyiségi jogok az embert, fizikai, lelki és szellemi auráját és egységét, külső megjelenését és antropológiai jeleit, pszichéjének, lelki világának mélységeit, valamint a társadalmi életben az együttélésből fakadó autonómiáját, mozgásterét és megjelenését védik. Az emberi személyiség individualitása, egyetemessége és oszthatatlansága sokkal bonyolultabb, mintsem a jog nyelvén ennél pontosabban meg tudnánk fogalmazni a védelem értékeit és szükségességét. Az ember személyiség mivoltának is kiinduló eleme a méltóság, a létből fakadó és a személyiségtől elválaszthatatlan emberi minőség kifejeződése. Sólyom László megfogalmazásában:

„Az emberi méltóság az emberi étellel eleve együtt járó minőség. Az emberi méltósághoz való alanyi jog megtiltja, hogy a méltóságtól megfosszák az egyént. De az emberi méltóságtól az embert csakis életének elvételével lehet megfosztani, s ezzel mindkettő végérvényesen megszűnik.”¹⁰

A személyiséget védő jogok védelmet nyújtanak az ember fizikai valósága, pszichés és lelki integritása számára, valamint a társadalmi életben az együttélésből fakadó, őt megillető értékeknek. A személyiséget védő jogok ezért abszolút jogok, a jogi relációk felosztásában egypólusúnak minősülnek.¹¹ A személyiségi jogok esetében – hasonlóan a tulajdonjoghoz, az eszmei java-

⁷ Uo., 510.

⁸ Uo., 512.

⁹ Uo., 514–516.

¹⁰ 23/1990. (X. 31.) AB határozat. (Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye.)

¹¹ „Mínthogy a jogi vonatkozásokat létrehozó jogi alaphelyzetpárok jogi relációkat, *Iuris vinculumok*at hoznak létre két személy, a vonatkozás *Dominusa* és *Servusa* között, ennek folytán ezeknek a jogi alapvonalatkozásoknak két-két pólusuk, sarkuk van: az egyik a *Dominus*, a másik a *Servus*. Ha a jogi reláció mind a két sarkán lévő személy, tehát a *Dominus* és a *Servus* is közvetlenül vagy közvetve egyénileg van meghatározva, azt mondjuk, hogy a reláció mind a két oldalon polarizálva van, a reláció tehát kétpólusú. Ha viszont a jogi reláció egyik sarkán lévő személy nincs egyénileg meghatározva, vagyis ha a reláció *Dominusa* vagy *Servusa* mindenki, aki az ilyen természetű jogot egyáltalában

kon fennálló jogokhoz – az ún. kirekesztő (abszolút) jogok tartalmában a *servus* oldalán nem polarizált követelés az uralkodó jogi helyzet, a viszonylagos (relatív) jogokban, pl. a kötelmi jogban, a *servus* oldalán polarizált követelés jogi helyzete az uralkodó.¹² A személyiségi jogok személyhez kötöttek, csak személyesen gyakorolhatók és forgalomképtelenek, ezért elévülésük fogalmilag kizárt.¹³ Amiről egyáltalán beszélni lehet, az az egyes jogokból fakadó igények elévülése, alapvetően a jogsértéssel szembeni fellépés időbeli korlátozása. Először tekintsük röviden át ezen jogok tartalmát és kialakulását az elévülést is figyelembe véve.

3.2. Az 1959-es Ptk. szabályai

3.2.1. Bevezetés

Az 1959-es Ptk. eredetileg nem tartalmazta a személyiségi jogok védelmét, azt az 1977-es novella iktatta be, és ezen a néhány paragrafuson a személyiség magánjogi védelmének széles bástyája épült ki az évtizedek során. Kifejezetten a személyiségi jogok elévülésére hivatalosan közölt jogesetet nem találtunk. Az 1959-es Ptk. hivatalos magyarázata, a még Eörsi Gyula által alapított kommentár legutolsó kiadása, a Gellért György szerkesztette és lektorálta kötet¹⁴ sem a személyhez fűződő jogok kapcsán, sem az elévülés rendelkezéseinél nem foglalkozik a kérdéssel, és jogesetet sem mutat be, amiből úgy tűnik, mintha ezzel a kérdéssel nem is lenne jogalkalmazói probléma.

3.2.2. Jogirodalmi nézetek

A jogirodalomban is eltérő felfogásokról olvashatunk. Bíró György és Lenkovics Barnabás szerint az ún. státus- (abszolút) jogok védelme abban is megnyilvánul, hogy a tulajdoni (és valójában a személyi jogi) igények nem évülnek el.¹⁵ Hasonlót olvastunk Székely Lászlónál, aki szerint a személyiségi jogok megsértésének objektív jogkövetkezményeire adott szankciók igényei nem évülnek el.¹⁶ Cizelláttabban fogalmazott Kemenes István 2010-ben, aki különbséget tett egyes igények közt. Szavai szerint: „*A személyhez fűződő jogok* objektív szankciói közül azok, amelyek a jogsértés jövőbeli megszüntetésére irányulnak, a folyamatosan fennálló jogsértő állapot miatt nem évülhetnek el. Valójában mindaddig, amíg a jogsértő állapot nem szűnt meg, a személyhez fűződő jogsérelem objektív szankciója »esedékes«. Ilyennek tekinthető, hogy a jogosult köve-

gyakorolhatja, vagy akivel szemben az ilyen természetű jog egyáltalában gyakorolható, akkor azt mondjuk, hogy a jogi reláció a Dominus vagy a Servus oldalán nincs polarizálva, a jogi reláció tehát egypólusú.” (SZÁSZY István: *A magyar magánjog általános része, I. kötet*. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1947. 142.)

¹² Uo., 145.

¹³ Heinrich HONSELL – Nedim P. VOGT – Thomas GEISER (szerk.): *Zivilgesetzbuch I. Art. 1-456 ZGB, I.* Bázél, Helbing Lichtenhahn, 2010. Art. 28, 8, margó.

¹⁴ *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 7. javított kiadás.* Budapest, CompLex, 2007.

¹⁵ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: *Általános tanok.* Miskolc, NAMF, 2006. 170.

¹⁶ LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: *A személyi jog vázlat.* Budapest, Eötvös, 2000. 123.

telheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; illetve követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén [Ptk. 84. § (1) bekezdés *a*), *b*), *d*) pontok].¹⁷ A személyiségi jogok közt szabályozott kegyeleti jogok el nem évülését Görög Márta fogalmazta meg egyértelműen.¹⁸

3.3. A bírói gyakorlat eredményei

Az 1959-es Ptk. gazdag bírói gyakorlatából csak néhány különleges esetet említünk.

3.3.1. Hangfelvétel és képmás

Számos ügyben fel sem merül az elévülés kérdése, így például abban sem, amiben a szereplők hozzájárulása nélkül készített hangfelvétel létezéséről tudósítottak, tartalmát szóban ismertették – a hangfelvétel anyagának közzététele kapcsán nem vizsgálták a hangfelvétel elkészítése és az említett módon történő felhasználása között eltelt időt (EBH.2012. P.16.). Az 1959. évi Ptk. 80. §-a kapcsán biztosított hangfelvételhez fűződő jog nem sérült azáltal, hogy csak annak létezéséről és tartalmáról tájékoztatta egy harmadik – a hangfelvétellel kapcsolatban nem érintett – személy a nyilvánosságot, viszont a leiratot már közzétette a szereplők nevének kezdőbetűivel rövidítve. Az 1959-es Ptk. a hangfelvétellel történő visszaélést tiltotta, a Kúria szerint mégsem történt sem nyilvánosságra hozatal, sem visszaélészerű felhasználás, mivel a nyilvánosság tájékoztatása a pártpolitikai ügyekről nem minősíthető visszaélésnek, hanem az megfelelő rendeltetészerű joggyakorlásnak.

Elévülési kérdést feszegetett a Legfelsőbb Bíróság előtti BH1995. 632. sz. döntés is, anélkül, hogy elévülésről lenne benne szó: egy korábban hozzájárulással felhasznált fénykép újabb felhasználása jogsértést valósít-e meg vagy sem. Jóllehet az ügy tényállása szerint egy elmarasztaló újságcikk mellett közölték a fotót, mintha a kettő közt kapcsolat lenne, és ez valósította meg a tényleges jogsértést: a fotó közzélése sértette az érintett személy jóhírnevét, a hozzájárulás nélküli fotóközlés ehhez képest a jogsértő magyarázatának és védekezésének – miszerint a fotó felhasználása jogszerű volt – a kioltására szolgált csak.

A sajtó-helyreigazítás speciális jogvédelme – amely az 1959-es Ptk. hatályon kívül helyezését követően is alapjaiban változatlan maradt – rendkívül szoros, 30 napos fellépést igényel, valamint a helyreigazítással kapcsolatosan a sérelem előadását és a valóságnak megfelelő tények megjelenését is megkívánja. A határidőt a bíróságok anyagi jogi szabályként értelmezik, azaz a sajtó-helyreigazítási kérelem 30 napon belül meg kell hogy érkezzon a jogsértést megvalósító sajtószervhez. BH1993. 159. eset szerint a tartalmában nem megfelelően előadott kérelem nem minősül sajtó-helyreigazítási kérelemnek, ezért ilyen per indítására nem alkalmas alap. Ettől függetlenül fennáll a lehetőség a személyiségi jogsértés érvényesítésére.

¹⁷ KEMENES István: Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések. *Bírósági Döntések Tára*, 2011/2.

¹⁸ GÖRÖG Márta: A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség korlátairól. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005/2.

3.3.2. Orvosi jogsértések személyiséget sértő aspektusai

Az elévülés körében a vérátömlesztéssel okozott hepatitis-C-fertőzések kártérítési esetei által felvetett számos kérdés közül most csak az idő kérdésére koncentrálunk. A károsult egy 1986-os közúti baleset után 1986-ban, 1988-ban és 1993-ban kapott vért, 1999-ben jelentkeztek nála a hepatitis-C jelei, a 2000-ben elvégzett májbiopszia kórszövettani vizsgálata kimutatta a máj gyulladási folyamatát, és 2001-től el is kezdték kezelni. A károsult az államot perelte az 1972. évi II. sz. egészségügyi törvény alapján – az állam formális és anyagi védekezése számos kérdést vetett fel. Az elévülés végül nem tartozott ezek közé, de az 1986-os baleset és a tíz év eltelté után érvényesített vagyoni és nem vagyoni károkért való helytállás kapcsán ez nem kikerülhet.

A károkozás időpontja és oka nem volt pontosan felderíthető, viszont a bíróság a következő módon érvelt:

„Ennek körében értékelendő, hogy a felperes szabályosan elvégzett műtétjeinél semmi adat nincs arra, hogy a fertőzés a vérkészítményt felhasználó kórházak hibájára, az ő felróható magatartásukra lenne visszavezethető, de olyan további bizonyíték sincs, amely bármely más fertőzési forrás megállapítására alapot adna. Ami viszont a bizonyossághoz közeli valószínűséggel megállapítható, hogy a felperes 1986-ban és 1988-ban olyan vérből kapott transfúziót, amelyeknél a véradoktól levett vért erre a vírusra még nem szűrték. Ez csak 1993 januárjától történt meg, de ha az alperes tényállítása ezzel ellentétes, továbbá, hogy az 1993-ban történt műtéti beavatkozásnál fertőzött szert használtak fel, ezek tekintetében a bizonyítási kötelezettség őt terheli. (...)

Miután orvosilag nincs kétségmentes megállapíthatóság, ezért a jogi bizonyítottság is ezen az alacsonyabb szinten értendő, és az okozati összefüggés jogi fogalmának bizonyítottságához, a fertőző forrás megállapításához, elegendő a kizáró, illetőleg a kizárható, valamint a valószínűsíthető okok bírói mérlegelése a Pp. 206. §-ának (1) bekezdése alapján.”

Az ítélet csak a bizonyosságig tudott elmenni abban a ténykérdésben, hogy mikor és miként fertőződhetett meg a károsult a hepatitis-C-vel fertőzött vérrel. Ez a károkozás időpontja, de a következményei csak jóval később, több mint tíz év után jelentkeztek.

3.3.3. Kegyeleti jogok

A személyiségi jogsértések különös csoportját adják a kegyeleti joggal kapcsolatos jogsértések. Az 1959. évi Ptk. vonatkozó szabályai általánosságban védték ezeket a jogokat, a 85. § (3) bek. pedig a következőképpen rendelkezett: meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. Ha a meghalt személy (megszűnt jogi személy) jóhírnevét sértő magatartás közérdekbe ütközik, a személyhez fűződő jog érvényesítésére az ügyész is jogosult. A jelen tanulmány keretében vizsgált elévülési kérdést a közzétett jogesetek nem érintik, de az olvasható ki belőlük, hogy a jogsértés elkövetésének és a jogsértő állapotnak a megszüntetése iránti igény elévülése fel sem merült.

A BH1976. 311.¹⁹ számon közzétett jogesetben az özvegy elhunyt feleségének sírhelyét eladta második felesége rokonainak, ide temették a vevő férjét, a korábban oda eltemetett sírját nem érintve, de a sírhantot megszüntették, és a fejfát a sírról eltávolították. A sírhely vevője az elhunyt férje részére síremléket rendelt a kettős sír egészére. Az ide korábban eltemetett feleség testvére indított pert a sír eredeti állapotban történő visszaállítására. Az elsőfokú bíróság elutasítása után a másodfokú bíróság helyt adott a felperes keresetének, és kimondta, hogy a sírhant és a sírtábla, fejfa eltüntetése a legsúlyosabb kegyeleti jogsértésnek számít. A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte. Álláspontja szerint két jogsértés valósult meg, az egyik a volt feleség sírhantjának, sírjelének, fejfájának az eltüntetése, a másik a sírba idegen személy temetése. A Legfelsőbb Bíróság szerint azonban a másodfokú bíróság végrehajthatatlan ítéletet hozott, és nem mondható meg, hogy az eredeti állapot miként állítható vissza: a korábbi sírt meg kellene jelölni, az elhunyt személy emlékét meg kellene őrizni, de az utóbb oda temetett másik személy csak kihantolással tehető át másik sírba, ami csak nagyon kivételesen alkalmazható, és kegyeletstörtő lehet.

A sírhely, sírhasználat elégtelen szabályozása kap visszhangot egy másik ügyben (BH1981. 356.).²⁰ A végrendelkező akarata szerint felállított új sírhely sértette a korábban oda temetett más személyek hozzátartozóinak kegyeleti jogait azzal, hogy a sírhelyen korábban álló vörös márvány síremléket eltávolították. A sírhelyhasználati joggal való rendelkezés korlátait jelentik más személyek kegyeleti jogai, ezt a sírhelyhasználati jog gyakorlása során figyelembe kell venni. A bíróság szerint a korábbi vörös márvány síremlék eltávolításával az elhunyt emlékét sértették meg. A jogsértést az elhunyra vonatkoztatta a bíróság, és kimondta, hogy hasonló ügyekben nem a birtokjogot, hanem a Ptk. 84. § (3) bekezdésének szabályát kell alkalmazni, az eredeti állapot visszaállításának pedig nem lehet akadálya annak költsége.

3.3.4. Hozzá tartozói igények

Lábady Tamás 1986-ban megjelent művében már vizsgálta a nem vagyoni kártérítéssel együtt előadott hozzátartozói igényeket is.²¹ Az akkori statisztikák szerint az esetek 10%-ában jelentek ilyen igények, és azoknak 70%-át elutasították. A viszonylag ritka igény ellenére Lábady is fontos kérdésnek tartotta az ezzel kapcsolatos kérdések vizsgálatát.²² A Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve szerint csak a közeli hozzátartozó (1959. évi Ptk. 685. § *b*) pont) érvényesíthet nem vagyoni kárt, ha többlételemként a személyét érintő, a szokásos mértéket meghaladó kihatása van a hozzátartozó elvesztésének, és ez a többlet-„gyász” a külvilág részére is érzékelhető az érintett fizikai és pszichikai egészségének leromlásában vagy az életvitel egyéb módon megnyilvánuló megnehezedésében.²³ A Lábady által összegyűjtött tényállások között drámai eseteket ismerünk meg, pl. a férjét és két kiskorú gyermekét egyszerre elvesztett nőt,

¹⁹ Legf. Bír. P. törv. I. 20. 712/1975.

²⁰ P. törv. IV. 21. 479/1980.

²¹ LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kárpótlás iránti igények a bírói gyakorlatban*. Budapest, ELTE JTI, 1986.

²² Uo., 43.

²³ Uo., 44.

a mindkét szülőjét elvesztett kiskorú gyermekét, és az orvosi műhiba miatt férjét elvesztő özvegyét. A bírói gyakorlat szinte töretlen abban, hogy a „szokásos” mérték, azaz a főszabály szerint a hozzátartozó elhunytja nem alapoz meg önmagában nem vagyoni kártérítést.

Ez a gyakorlat lényegében napjainkig megmaradt annak ellenére, hogy a 16. sz. irányelvet bíróságaink már régóta nem alkalmazzák, de a hozzátartozó halála mint személyi sérelem a személyiségi jogok közt sem az 1959-es, sem az új Ptk.-ban nem található. Az 1992-es alkotmánybíróvási döntést követően,²⁴ ami az 1959. évi Ptk. 354. §-ának részbeni hatályon kívül helyezéséről döntött, meg kellett nevezni, hogy a hozzátartozónak mely személyiségi joga sérült meg a hozzátartozója elvesztésével, hogy nem vagyoni kárait érvényesíteni tudja. Ekkor születtek a sajátos személyiségi jogok a bírói gyakorlatban, mint pl. a „családi környezetben való felnövés” joga egy 5 éves kiskorú esetében, aki mind a két szülőjét elvesztette,²⁵ a „családhoz való tartozás joga, az abban való együttélés joga”,²⁶ továbbá az „egészséges személyiségfejlődéshez való jog”.²⁷

A Legfelsőbb Bíróság egy sajátos döntésében az anyját elvesztő kiskorúnak megítélte a nem vagyoni kárpótlást, a nagykorú gyermekeknek viszont nem, arra való hivatkozással, hogy gyakorlatilag a „személyhez fűződő jogok megsértésének megállapítására nincs kellő alap”.²⁸ Más esetekben is elárulja magát a bíróság: „Meg kell vizsgálni, hogy a jogsértés (itt is a közeli hozzátartozó halála) kiváltott-e olyan hátrányt, amely a kárpótlási összeggel enyhíthető. Ugyanazon tragikus eseményre – hozzátartozó elvesztésére – más és más módon reagálnak különböző személyiségű, életkorú emberek.”²⁹ Azaz a hozzátartozói igények esetében, amelyek sajátos következménynek és nem vagyoni kárnak minősülnek, akkor járt kompenzáció, ha a hozzátartozó személyiségi jogának sérülése, megsértése a kívüljár számára, illetve pszichológus szakértő igazolásával közvetlen oksági kapcsolatban áll a hozzátartozó halálával, és ahhoz kapcsolódó saját személyét érintő életviteli, viselkedési, szocializációs vagy pszichés hátránya jelentkezik. A jogalap sok esetben szakértői kérdés, és a jogerős ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet a szakértői vélemény.³⁰ A személyiségi jog megsértése egyértelmű a súlyosabb esetekben: „endoreaktív depresszió”,³¹ „krónikus pszichotrauma” és „személyiségtorzulás”,³² „alvászavar, fulladásos érzés, feszültség-felhalmozódás”,³³ 12 éves gyermek esetében „pszichés trauma” a közeli hozzátartozó elvesztésének közvetlen átélése kapcsán,³⁴ „személyiségzavar, örömszerző képesség beszűkü-

²⁴ 34/1992. (VI. 1.) AB határozat.

²⁵ Legf. Bír. Pf. III. 21. 354/1991.; KÖLES Tibor: *A nem vagyoni kár*. Budapest, HVG-ORAC, 1997. 93–94.

²⁶ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság P. 21.521/1994.; KÖLES i. m. (25. lj.) 111–117.

²⁷ FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban*. Budapest, HVG-ORAC, 2011. 238.

²⁸ Legf. Bír. Pf. III. 20 152/1992.; KÖLES i. m. (25. lj.) 100.

²⁹ Csongrád Megyei Bíróság 2. P. 21 986/1994.; KÖLES i. m. (25. lj.) 111–113.

³⁰ Legf. Bír. Pf. III. 22 955/1993.; KÖLES i. m. (25. lj.) 124–126.

³¹ Legf. Bír. Pf. III. 20 023/1993.; KÖLES i. m. (25. lj.) 104.

³² Főv. Bír. 41. Pf. 20 450/1996.; KÖLES i. m. (25. lj.) 105–107.

³³ Főv. Bír. 41. Pf. 21 963/1996.; KÖLES i. m. (25. lj.) 107–108.

³⁴ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2. Pf. 20 586/1995.; KÖLES i. m. (25. lj.) 108–111.

lése”,³⁵ „elhúzódó gyászreakció”.³⁶ Utalni kell azonban azokra az esetekre is, ahol nem a hozzátartozó halála, hanem súlyos balesete kapcsán is elismerte a Bíróság a hozzátartozói igényt a nem vagyoni kárra.³⁷

Összefoglalva, a saját hátrány igazolása a hozzátartozói igények esetében is elengedhetetlen feltétel a kompenzációs jellegű nem vagyoni kártérítéshez. Annak jár nem vagyoni sérelem után kompenzáció, akinek hátránya keletkezett, és azért jár, hogy ezt a hátrányt a bíróság enyhítse.

Az elévülés kapcsán említendő még az ítélt dolog kérdése. Ha a káresemény a bírósági által megállapított károkon túlmenően további károkat okoz, akkor tényállásváltozásról lehet beszélni, és így az ítélt dolog hatálya nem vonatkoztatható az utóbb felmerülő károkra. Ezekben az esetekben Lábady szerint nincs tényazonosság, így kártérítés követelhető. A kárigény elévülésének ideje az új kár felmerülésétől és a perindításhoz szükséges tények megismerésétől számítandó. A nem vagyoni károk esetében az „egyösszegű kárpótlás” (a nem vagyoni károk kompenzációja) ennek akadálya lehet, attól függően, hogy a nem vagyoni kárt miként állapították meg. A nem vagyoni kárral a károsult élete, társadalmi életvitele tartósan és súlyosan elnehezült, de arra már kapott bírói becsléssel megállapított kompenzációt, így annak összességű felülvizsgálatára már nem volt lehetőség.³⁸

A hozzátartozó elvesztésének kérdése volt a fő tárgya a *Cox v. Ergo Versicherung AG* ügynek, amelyben 2014. április 2-án hozott ítéletet az Egyesült Királyság Legfelső Bírósága.³⁹ Egy 2004-ben Németországban történt közlekedési balesetben vesztette el férjét Cox özvegye, és német biztosító fizette a közeli hozzátartozó elvesztéséért járó vagyoni kompenzációt. A pert Angliában indította a felperes, azért, hogy lehetőleg a jogvitára az angol anyagi jogot (az 1976-os, halálos közúti balesetekről szóló törvényt) alkalmazza a bírő. Az angol törvény szerint meghatározott összeg, 12 980 angol font járt neki a férje elvesztéséért sérelemdíjként, továbbá a tartási igény a baleset időpontjában fennálló körülmények alapján. A német jog szerint viszont a károsodást követő tényeket is figyelembe kell venni a tartási igények szempontjából: pl. ha a károsult újra férjhez megy, amiként az történt, akkor tovább már nem jár részére a tartási összeg. A német jog alapján sérelemdíj csak saját jogon jár, tehát – hasonlóan a magyar joghoz – csak abban az esetben, ha pszichés hátrányok keletkeztek, vagy a halál más módon hat ki a hozzátartozó mindennapi életére, amit a károsultnak külön bizonyítania kell, és itt ez kb. 50 eurót jelent. A két összeg már önmagában mutatja a különbséget az angol és a német jog között. Míg a kártérítés következménye, azaz hogy mi a kompenzáció, az angol jogban eljárási kérdés, addig a német jogban ez anyagi jogi szabály. Az angol bíróság végül a német jogot alkalmazta, hiszen mind a károsult, mind a balesetben elhunyt férje a baleset időpontjában Németországban éltek, a baleset is ott következett be, és az alperes biztosító is német vállalat (a joghatósági és kollíziós szabályok finomságait és érdekességeit e helyütt nem ismertetjük).

³⁵ Pécsi Városi Bíróság 17. P. 20 129/1996.; KÖLES i. m. (25. lj.) 118–120.

³⁶ Szekszárdi Városi Bíróság 14. P. 20130/1995.; KÖLES i. m. (25. lj.) 128–131.

³⁷ Legf. Bír. Pf. III. 20 822/1986; Legf. Bír. Pf. III. 20 703/1989; Legf. Bír. Pf. III. 20 411/1989 alapján Fejérvai Megyei Bíróság Pf. 20 603/1995.; KÖLES i. m. (25. lj.) 120–124.

³⁸ LÁBADY i. m. (21. lj.) 47.

³⁹ Az esetet ismerteti és kommentálja Gerhard WAGNER: Schadensersatz bei Tötungen und Angehörigen-schmerzensgeld – Die Rückstandigkeit des deutschen Rechts c. tanulmánya. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2015/4. 869. skk.

Ez az eset rámutat a hozzátartozók elvesztésének jogi értékeléséhez kapcsolódó kulturális különbségekre. Európában Anglia, Skócia, Írország, Franciaország, Belgium, Luxemburg, Olaszország, Spanyolország, Portugália, Ausztria és Svájc egyaránt elismerik az ilyen típusú igényt (néhány országban csak bírói jogfejlesztés révén, mint pl. Ausztria vagy Svájc, szűk körben Hollandia esetében),⁴⁰ viszont az egyes országok szabályai és bírói gyakorlata lényegesen különböznek a kompenzáció mértékét illetően. Anglia törvénye, mint arról már szó esett, egyévesen 12 980 fontban határozza meg a sérelemdíjat, a francia jogszabály 20–25 ezer euró közötti mérlegelést enged a bírónak, Svájcban még ennél is magasabb, 30–35 ezer svájci frank ítélhető meg. Jogalapi kérdésben is eltérnek szabályok: egyes országok törvénye, pl. Angliáé, csak halál esetén biztosít kompenzációt, más államokban nagyvonalúbb a szabályozás, mint pl. Franciaországban, mert minden típusú kárra lehetővé teszi.

3.3.5. Összegzés

A bírói gyakorlat szerint az elévülés mindaddig nyugszik, amíg a károsult az igényérvényesítéshez szükséges valamennyi olyan információ birtokába nem kerül, amely a per megindításához szükséges. Tehát az elévülés nyugvásával a károsult nem veszti el peresítési lehetőségét, amíg a követelése érvényesíthetőségének helyzetébe nem kerül. Ezen nyugvás időtartamát sem az 1959-es, sem az új Ptk. szabályai nem maximálják.

4. Az új Ptk. elévülési szabályai

4.1. Bevezetés

Az 1959-es Ptk.-hoz képest kopernikuszi fordulatnak számít a 2013. évi V. törvénnyel megalkotott új Ptk. felfogása, ami nem mások kötelezettségeként, hanem a személyek alanyi jogaként értelmezi a személyiségi jogokat. A kódex új általános szabálya a személyiségi jogok védelméről a következők szerint rendelkezik:

„2:42. § [A személyiségi jogok általános védelme]: (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja. (2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak. (3) Nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.”

Az új Ptk. megközelítése Kolosváry Bálint megfogalmazását követi, a személyiségi jogokat nem kötelezettségeként, hanem alanyi jogként határozva meg.⁴¹ Kolosváry a személyiség védelme

⁴⁰ FÉZER i. m. (27. l.) 246.

⁴¹ KOLOSVÁRY Bálint 1930-ban tette közzé egyetemi előadásait *Magánjog: a magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata* címmel (Budapest, Studium, 1930).

alatt a személyi jogokat nevesíti, állásfoglalása szerint a személyiségi jog alatt az olyan „abszolút hatályú alanyi magánjogokat értjük, melyeknél fogva mindenki a törvények és mások jogainak korlátai között, személyiségét, egyéni integritását minden irányban szabadon érvényesítheti és igényelheti azt, hogy őt ebben senki se háborítsa. Ezekről a személyi jogokról lemondani és gyakorlásuk lehetőségét a jó erkölcsökbe ütköző módon korlátozni nem lehet.”⁴²

4.2. Szankciók

Az új Ptk., a 2013. évi V. törvény – hasonlóan az 1959-es Ptk. megoldásához – nem ad külön szabályokat a személyiségi jogok megsértése kapcsán keletkező igények érvényesíthetőségére. Nem találunk sem jogvesztő, sem elévülési, sem egyéb időkorlátot megfogalmazó szabályt. Az új Ptk. a következőképp rendelkezik a 2:51. § alatt (Felróhatóságtól független szankciók):

„(1) Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti:

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.”

Az a szűkítés, amely az „elévülési időn belül” fordulatot használja, csak akkor kaphatna értelmet, ha lenne elévülési szabály, azaz a szabály az elévülés normáira utal.

4.3. Az új Ptk. elévülési szabályai⁴³

Csak a kötelmi jogban találunk részletes elévülési szabályokat,⁴⁴ illetve ahogy már említettük, az 1959-es Ptk. tartalmazta azt, hogy ezekből a jogokból fakadó igények nem évülnek el.⁴⁵ Míg a tulajdoni és öröklési igények nem évülnek el, addig az embert ért jogsérelmek elévülnek?

⁴² FALUDI Gábor: A 2:55. § kommentárja. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 103.

⁴³ CSEHI Zoltán: A kötelmek közös szabályai. IV. fejezet: Az elévülés. In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv kommentárja, VI. kötet*. Budapest, Manager Praxis, 2014. 17. skk. alapján.

⁴⁴ PUSZTAHELYI Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai*. PhD-értekezés, Miskolc, 2014.; PUSZTAHELYI Réka: Az elévülés szabályozása az új Ptk. javaslatában. In: JUHÁSZ Ágnes – PUSZTAHELYI Réka (szerk.): *Javítandó és jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában*. Miskolc, NAME, 2012. 163–179.

⁴⁵ CSEHI Zoltán: *A Polgári Törvénykönyv időfogalma és magánjogunk időfelfogása*. Budapest, PPKE JÁK, 2013. 22.

Azt mondhatnánk, elegendő korlátozást jelent önmagában az, hogy ezen sérelmeket főszabály szerint csak személyesen lehet érvényesíteni [l. 2:54. § (1) bek.].

A svájci jogban is a kötelmek közt találjuk az elévülés szabályait, közülük némelyik az egész magánjogra alkalmazható. A svájci elmélet szerint az elévülés intézményétől nem tagadható meg sem a visszaélésszerű gyakorlás megállapíthatósága, azaz az elévülési kifogás mellőzése, sem az analógia vagy kiterjesztő alkalmazás a törvényben nem szabályozott tényállásokra, függetlenül attól, hogy a természetjogban gyökerező intézményt látunk-e mögötte vagy sem. Sőt, Spiro az adott kötelezettséggel szembeni morális kifogásra alapított mellőzést – más példákhoz hasonlóan, amilyen az ajándék követelése, miközben a felek közti viszony már megromlott – az elévülés kapcsán is alkalmazhatónak tartja.⁴⁶

Az új Ptk. kommentárjai között találunk olyat, amely a személyiségi jogokból eredő igények elévülését nem is tárgyalja,⁴⁷ mintha az nem lenne lényeges kérdés. Álláspontunk szerint ez alapvetően téves megközelítés. Fézer Tamás szerint a Ptk. 6:2. § (1) bekezdése kötelmi követeléssel minősíti a személyiségi jogsértésből fakadó igényeket, így azok az általános, azaz a kötelmi igényekre adott elévülési időkorlátozások alá sorolandók. Fézer ezzel kapcsolatosan még arra is kitér, hogy mindazon esetekben, amikor folyamatos magatartással valósul meg a jogsértés, az elévülés a jogsértés megszűnésétől kezdődik, ismétlődő, ugyanolyan jogsértést megvalósító tényállások esetében azokat egy jogsértésnek kell tekinteni a kártérítési jog körében kimunkált elveknek megfelelően.⁴⁸ Székely László szerint a kódex egyértelműen szabályozza a kötelmi jogban a felróhatóságtól független szankciók korábban vitatott elévülését, és kötelmi igény né minősíti azokat, így esetükben a kötelmi elévülés szabályai alkalmazandók.⁴⁹

A kódex 6:2. §-a kimondja, hogy kötelem keletkezhet különösen szerződésből, károkozásból, személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből is. Ebből szerintünk nem következnek az, hogy valamennyi személyiségi vagy dologi jogi jogsértés automatikusan kötelmi igénynek minősül, és ezzel együtt a kötelmi jogi könyvben meghatározott időkorlátozások alá sorolandó. Csak azok a jogsértések válnak kötelmi jellegűvé, amelyek kötelemnek minősülnek, azaz amelyek tartalma kötelemként értelmezhető. Kötelem így csak az lehet, ami relatív jogviszonyt hoz létre, a tárgya a jogi értelemben vett 'szolgáltatás', amely valamely dolog átadására, tevékenységre, tevékenységtől való tartózkodásra vagy más hasonló magatartásra irányul.

Ez alapján mondható csak meg, mely személyiségi jogi jogsértések váltják ki azt a következményt, hogy kötelemként értékelhessük. Az elévülés értelemszerűen csak ezekre vonatkozik.

⁴⁶ Karl SPIRO: *Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fatalefristen*, I. Bern, Stämpfli, 1975. §23.

⁴⁷ WELLMANN György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata, I. kötet*. Budapest, HVG-ORAC, 2013. 159. A szöveg helyen csak annyit mond, hogy elévül, de azt nem közli, hogy miért, és hogy mennyi idő elteltével következik be az elévülés. L. még uo., 160–163.

⁴⁸ L. FÉZER Tamás: A 2:51. § kommentárja. In: OSZTOVICS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I. kötet*. Budapest, Opten Informatikai Kft., 2014. 314.

⁴⁹ SZÉKELY László: A személyiségi jogok. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, I. kötet*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 167.

A kártérítési igény nyilvánvalóan kötelem, a sérelemdíj is alapvetően pénzfizetésre szóló marasztalás, amire a törvény a kártérítési felelősség szabályait rendeli alkalmazni [l. 2:52. § (2) bek.], ebből következően ezen igények elévülés alá esnek. A kegyeleti jogok⁵⁰ kérdése ilyen szempontból a jogsértés tényéhez kapcsolódóan értelmezhető csak, hiszen minden egyes jogsértés új igényt alapozhat meg, függetlenül attól, hogy az elhunyt mikor halt meg. A személyiségi jogok kapcsán a problémát az objektív alapú elévülési kezdetben látjuk, ami mindenképpen indokolatlan a kizárólag csak személyesen érvényesíthető személyiségi jogi igények esetében.

5. A személyiségi jogsértésből fakadó egyes követelések

5.1. A jogsértés bírói megállapítása

Kérdéses, hogy a jogsértés megállapítására irányuló igény elévül-e, és ha igen, mikor. Ebben az esetben a jogsértés bekövetkezte és fennállása külön vizsgálendő. Ha van jogsértés, de az csak egy rövid, átmeneti állapotot jelent, amelynek végén a jogsértés már nem áll fenn, vagy már nem beszélhetünk jogsértésről, akkor a jogsértés az adott időpontra vonatkozik, vagy ha az eltartott egy ideig, az azon tartam megszűnésétől számítható, és a bekövetkezte tényének bírói megállapítására vonatkozó igény elévülési jellegű. Általánosan nem indokolható, hogy a jogsértés akár öt év elmúltával is megállapítható legyen. Ellenben azon esetekben, amelyekben a személyiségében sértett nem tudott személyesen fellépni, vagy azért, mert nem volt tudomása a jogsértésről, vagy mert egyéb ok, pl. cselekvőképességének korlátozottsága ebben akadályozta, ez az elévülés nyugvását is eredményezheti. Viszont nem kötelmi igényről van szó, így a tulajdonjogi sérelmekhez hasonlóan nem indokolt a rövid elévülés.

5.2. A jogsértés abbahagyására való kötelezés és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől

Az abbahagyásra való kötelezésnek csak akkor van értelme, ha a jogsértés vagy annak az állapota még fennáll. Ha már befejeződött, akkor abbahagyásra nincs értelme kötelezni: ennél az igénynél az elévülés fogalmilag kizárt, hiszen abbahagyni azt lehet, ami folyamatban van. Ilyen kereset csak a személyiség-jogsértés folyamatában terjeszthető elő.

A további jogsértéstől való eltiltás egyrészt értelmezhető az előbbi igény továbbfejlesztésé-ként, azaz ahhoz kapcsolódóan lehet előterjeszteni, az abbahagyásra irányuló kérelemmel együtt. Így az abbahagyásra irányuló igénnyel együtt van csak értelme, ami – amint már megfogalmaztuk – az elévülést önmagában kizárja. Szerintünk ennek a tényállásnak lehetséges önálló alakzata is: volt jogsértés, de abbamaradt, már nem áll fenn a jogsértő állapot, de preventív intézkedésként kérhetünk eltiltást a jövőre nézve, vagy más típusú jogsértés megelőzése érdeké-

⁵⁰ GÖRÖG i. m. (18. lj.).

ben. Megelőzendő magát a jogsértést, a jövőre nézve a bíróságot kérjük a további jogsértés eltiltására, pl. a közleményt – ha az jogsértő – ne tessék közzé, ne használhassák fel, harmadik személynek ne adhassák tovább, az interneten ne tegyék elérhetővé; ez esetben felmerül az elévülés kérdése.

5.3. A jogsértő megfelelő elégtétel adására kötelezése és annak nyilvánosságra hozása

Az elégtételadásra irányuló igény lényege, hogy a jogában sértett személyről a jogsértéssel kiváltott téves képzet, hamis látszat és valótlan kép lehetőleg orvoslásra kerüljön. A szankció célja, hogy a jogában sértett személy megőrizze vagy visszakapja a jogsértés előtti elismertségét és a róla kialakult társadalmi felfogást, illetve a jogsértéssel kapcsolatos körülmények a személyét illetően tisztázódjanak. Ebből eredően a szankció csak akkor és annyiban hatékony, ha az elégtételadás és a jogsértés között nem telik el túl sok idő. Alapvetően elévülési jellegű igénynek véljük e jog gyakorlását is, amit az idő ereje szintén erodálni képes.

Elképzelhetők olyan esetek, ahol a jogsértés és annak megállapíthatósága éveket késik, így a sértett csak évek múltán kapja meg igazán a lehetőséget igénye érvényesítésére, pl. egy bűncselekmény miatt tévesen ítélik el, és csak évek után rehabilitálják. Ezzel a rehabilitációval a korábbi cselekedet személyiségi jogsértéssé minősülhet, de az elégtételadásra való igény így csak később nyílik meg. Az elévülés nyugvásának szabályait az alapján kell vizsgálni, hogy mikor nyílt lehetősége a sértettnek arra, hogy éljen ezzel a jogával, és adott esetben mi akadályozta annak gyakorlásában.

5.4. A sérelmes helyzet megszüntetésével kapcsolatos igények

A sérelmes helyzet megszüntetése iránti igény joga mindaddig gyakorolható, amíg az fennáll. Az elévülés a sérelmes helyzet megszűnése után indulhat, de addigra maga az igény értelmét veszíti, hiszen a helyzet többé már nem áll fenn. A német gyakorlatban merült fel a jogtalanul készített felvétel negatívjának kiadása iránti igény érvényesíthetősége és elévülése, amit a jogsértéssel készített felvétel megsemmisítése iránti követelésként is értékelhetünk. A német gyakorlat ezt elévülő követelésként kezelte.⁵¹ Mivel e követelés adott jogsértő állapot megszüntetésére vagy – mivel jogsértő állapotot érint – a jogsértő mivolttól való megfosztás igényére irányul, a magyar jog szerint is az általános elévülés alá tartozik, azzal, hogy az elévülés a jogsértő állapot fennállta alatt nem kezdődik meg.

⁵¹ Heinz-Peter MANSEL – Christine BUDZIKIEWICZ: *Das neue Verjährungsrecht in der anwaltlichen Praxis jetzt kaufen*. Bonn, Deutscher Anwaltverlag, 2002. 4., 75.

5.5. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése⁵²

A jogsértő magatartással realizált vagyon átengedésére vonatkozó igény egyértelműen kötelmi jellegű, így az elévülés szabályai vonatkoznak rá. A törvény kifejezetten felhívja a jogalap nélküli gazdagodás szabályát, ami mint kötelemfakasztó tényállás a kötelek elévülési szabálya alá sorolandó.

6. Az igényérvényesítés további időbeli korlátai

A törvény a személyiségi jogok megsértésével szembeni fellépést személyes jognak minősíti. A Ptk. 2:54. §-a szerint a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni, vagyis a személy életének időtartama áll rendelkezésre a jogsértéssel szembeni fellépésre. A jogsértett korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképtelenségében részlegesen korlátozott személy önállóan is felléphet a Ptk. 2:54. § (2) bekezdése alapján. A szabály a jog személyes jellegét adja meg, innen a személyes joggyakorlás követelménye ered. Ebből viszont az következik, hogy csak addig tudja a személy érvényesíteni jogát, ameddig él, tehát a halál ezt az igényt kioltja. Ez önmagában időbeli korlátot jelent.

A kegyeleti jogok ezt az időtartamot nem hosszabbítják meg, mert ott nem a sértett, hanem az emlékében sértett személy hozzátartozója, illetve az fordulhat a jogsértővel szembe, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. A hozzátartozó és a végrendeleti örökös vagy hagyományos is, ha természetes személy, az igényeket csak a saját életében érvényesítheti. Ha viszont az örökös nem természetes személy, hanem pl. egy alapítvány, akkor az időbeli érvényesíthetőség és védelem már ezáltal meghosszabbodhat.

Innen már csak egy lépés a kegyeleti jogok kérdése. Míg az 1959. évi Ptk. egyetlen bekezdésben szabályozta a kegyeleti jogokat [85. § (3) bek.], addig az új Ptk. itt is változtatott a korábbi szabályokon, és azok önálló paragrafust kaptak (2:50. §). A régi szabályozás kapcsán egyértelmű volt a bírói gyakorlat: a halott személy már nem jogalany, így annak jogai sem lehetnek, a kegyeleti jogok a meghalt személy emlékéért érintik, ezáltal a hozzátartozók kegyeleti jogát jelentik, ezért ők jogosultak fellépni a jogsértés ellen (BH1980. 377.). A személyiség jogából a személyiség emlékeztetéséhez kapcsolódó jog vált, amelynek jogosultja a hozzátartozó, továbbá az,

⁵² Egyéb, hasonló tényállások: a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 94. § (1) bek. e) pontja szerint a szerzői jog megsértésének egyik polgári jogi következménye, hogy a szerző a jogsértővel szemben polgári jogi igényként követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését. A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 27. § (2) bek. e) pontja szerint a védjegyjogosult a bitorlóval szemben követelheti az így elért gazdagodás visszatérítését. A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 35. § (2) bek. e) pontja szerint a szabadalmas a bitorlóval szemben az eset körülményeihez képest követelheti a szabadalombitorlással elért gazdagodás visszatérítését. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 86. § (3) bek. a) pontja szerint a bíróság versenyfelügyeleti eljárását megindító keresetben bizonyos jogsértések – üzleti titok, védjegy, árujelző – esetén az érdekelt fél követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését.

akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. Az esetek döntő többsége mégsem az elhunyt személy emlékét, azaz korábbi személyiségi joginak védelmét érintette, hanem a temetését, sírját, sírhelyét vagy sírépítményét.⁵³

A jogirodalom felvetette e szabályozás kiszélesítését azzal, hogy a végrendelkező a hozzátartozó és a végrendeleti juttatásban részesített mellett külön e jogsértés elleni fellépésre is jelöljön ki egy jogosultat.⁵⁴ A javaslat az ügyészt is felhatalmazta volna arra, hogy magánérdekebe ütköző magatartással szemben is felléphessen, ne csak a közérdek sérelmét megvalósító magatartásokkal szemben. A német jogban az esetek tanulságait csak annyiban tudták levonni, hogy a sérelemdíj örökölhetőségét és átruházhatóságát 1990-től végül lehetővé tette a szabályzás.⁵⁵ A kegyeleti jogok időbeli korlátait illetően a mai napig nincs egyértelmű szabály, a gyakorlat az eset körülményeitől függően a német Alaptörvényhez igazodik.

7. Összegzés

A személyiség védelmének időbeli horizontjait a magánjogon belül ezen abszolút jogok sajátos jellege és a védett tárgy kiemelt értéke az elévülés szabályaival is kifejezésre juttatják. Egyes vagyoni, kárértési, sérelemdíj iránti igények elévüléséről beszélhetünk csak, a személyt sértő jogellenes magatartások objektív szankciói az elévülés keretében nem értelmezhetők. Az igényérvényesítésnek eleve korlátja ezen jogok személyes jellege és érvényesíthetősége. A gyakorlatban ennek ellenére a joggyakorlás hosszabb időn keresztül történő marasztását akkor értékelhetjük csak mintegy jogról való lemondásnak, az igény elenyészésének, ha azt vizsgáljuk, hogy a jogában sértett mikor és milyen jellegű információkkal rendelkezett a jogsértésről. A személyiség alapjogi és emberi jogi jogsértései ezen időkorlátokat akár a jogsértés alapján, akár származtatott jogsértéssel, azaz az egyik jogsértésből következő másik jogsértés alapján is meghosszabbíthatják.

⁵³ GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata, I.* Budapest, CompLex, 2007. 315–318. L. ehhez ZLINSZKY János: A kegyeleti magánjog kérdései – személyi jog, vagyoni jog, és kötelezettség. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005/2. 12–15.

⁵⁴ GÖRÖG i. m. (18. lj.).

⁵⁵ GÖRÖG Márta: Az általános személyiségi jog posthumus védelme a német joggyakorlatban. *Európai Jog*, 2002/4. 22–26.